

**Родовиот аспект и жртвите на
родово базираното и семејното
насилство во Законот за социјална
заштита на Република Северна
Македонија**

Ноември 2019

ВОВЕД

Република Северна Македонија е социјална држава предвидено во основните одредби на Уставот на РСМ¹ чл.1 „Република Македонија е суверена, самостојна, демократска и социјална држава. Суверенитетот на Република Македонија е неделив, неотуѓив и непренослив.“ Социјалната правда и солидарност е една од темелните вредности на Уставниот поредок на РСМ, врз основа на кој темелните вредности треба да се почитуваат при донесувањето на новата легислатива во државата. Во понатамошниот дел е предвидена обврската на Републиката за гарантирање на социјалната сигурност на своите граѓани *“Републиката се грижи за социјалната заштита и социјалната сигурност на граѓаните согласно со начелото на социјална праведност”*². Социјалната правда е важен сегмент на Уставот кој посочува кон обврските на државата да обезбеди социјална правда, солидарност и сигурност за своите граѓани. Уставот јасно ги наведува одговорностите на државата кон граѓаните вклучувајќи ја и социјалната заштита на најмаргинализираните општествени групи. Според уставните одредби кои понатаму се преточуваат во закони, државата е должна да им пружи социјална заштита на сите своите граѓани.

Во теорија, законските решенија кои произлегуваат од Уставот имаат за цел да промовираат еднаквост, заштита и солидарност на своите граѓани, но и да се спречи и намали социјалната нееднаквост. Во однос на социјалната заштита главните законски решенија кои се однесуваат на социјалната заштита и правда се - Законот за социјална заштита (Сл. Весник на РСМ бр.104/2019)³ како примарен закон кој што го уредува системот и организацијата на социјалната заштита: корисниците на социјалната заштита, правата на парична помош и социјалните услуги, постапките за остварување на правата и користење на услугите, вршење на дејноста на социјалната заштита, кадрите, финансирањето и надзорот над вршењето на социјалната заштита и други прашања од значење за вршењето на дејноста на социјалната заштита. Други закони кои ја опфаќаат оваа материја се: Законот за семејство, Законот за заштита на децата и Законот за социјална сигурност на старите лица кои се надополнуваат на Законот за социјална заштита и ја прошируваат социјалната заштита која државата им ја пружа на своите граѓаните.

¹<https://www.sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/UstavSRSM.pdf>

² Член 34 од Уставот на Република Северна Македонија од 1991 година. Види - <https://www.sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/UstavSRSM.pdf>

³http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/2019/28.5_zakon_SZ.pdf

Дополнително, РСМ е потписничка и на голем број на меѓународни договори вклучувајќи ги и Меѓународниот договор за економски, социјални и културни права кој што ја обврзува државата да обезбеди еднакви права на мажите и жените во сите економски, социјални и културни сфери. Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените се темели на принципот на еднаквост и недискриминација и ја обврзува државата да ги преземе сите потребни легислативни чекори за целосен развој и унапредување на жените.

Во однос на родово базирано насилство на сила е Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство кој што не дава сеопфатна заштита на жртвите на семејно насилство⁴ и кој што не е целосно имплементиран од страна на сите релевантни страни и заштитни механизми. Законот не ги зема предвид сите форми на родово базирано насилство со што голем дел од жртвите остануваат без правна заштита. Во периодот од примена на Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство (01.01.2015 година) не е одржана ниту една надзорна расправа од надлежната собраниска комисија за следење на имплементацијата на законот.

Сепак, во декември 2017 година, со ратификацијата на Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство, РСМ ја покажа својата посветеност кон спречување и справување со родово базираното насилство. Обврските кои произлегуваат од ратификацијата на конвенцијата подразбираат и легислативни промени преку кои жртвите на РБН ќе имаат пристап до здравствена заштита, социјални услуги и соодветен надоместок од страна на државата за жртвите кои претрпеле сериозна телесна повреда.

Националната мрежа против насилство врз жени и семејно насилство беше дел од работната група при Министерството за Труд и социјална политика за подготовка на Националниот акциски план за имплементација на Истанбулската конвенција, усвоен на Влада во октомври 2018 година, како и дел од работната група за изготвување на нов закон за превенција и спречување на сите форми на родово базирано насилство. Се очекува овој закон да ги преточи одредбите и обврските од Истанбулската

⁴Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство (2016). Извештај од мониторингот на спроведувањето на Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство. Види http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2016/12/Monitoring-na-zakon-za-SN_final.pdf

конвенција во законска рамка која што сеопфатно ќе ги земе предвид различните форми на родово базирано насилство, ќе предвиди адекватни мерки за превенција и заштита од семејно и родово базирано насилство, но и широк систем на заштита и поддршка на жртвите. Текстот на законот за превенција и заштита од различни форми на насилство врз жени и семејно насилство е подготвен и следната фаза е собраниска процедура и негово усвојување.

Целта на овој документ е да направи преглед на новиот Закон за социјална заштита, кој што стапи во сила во мај 2019 година и е дел од социјалната реформа предводена од Министерството за труд и социјална политика. Анализата дава осврт на тоа колку законот ги зема предвид потребите на жените односно колку родовиот аспект е земен предвид при изготвување на законските одредби кои се однесуваат на жртвите на семејно и родово базирано насилство односно на родовата сензитивност на законот. Дополнително, посебен фокус е ставен на одредбите на законот кои се однесуваат на жртвите на родово базирано насилство и семејно насилство од аспект на сервиси за поддршка, финансиска поддршка, како и друг тип на социјална поддршка специфично дизајнирани за оваа целна група.

СОЦИЈАЛНАТА ЗАШТИТА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Во 1992 година, непосредно по осамостојувањето на Република Македонија, првиот закон кој вклучува сегменти кои се однесуваат на социјалниот систем е Законот за семејство⁵. Истата година воведена е и Програма за социјално загрошено население со цел да се намали сиромаштијата на најранливите семејства. Според МТСП⁶, распределбата на готовински надоместоци дефинирани со програмата во периодот на транзицијата не биле доволни за пристоен живот, земајќи ги предвид промените со кои се соочувало општеството вклучувајќи ја високата стапка на невработеност, затворање на производувачките капацитети, инфлација слично.

Првиот Закон за социјална заштита⁷ стапи на сила во 1997 година преку кој за прв пат јасно се пропишува системот на социјална заштита. Сепак, законот воопшто не ги зема предвид жртвите на семејно и родово базирано насилство, ниту пак семејното насилство во било каков облик е вклучено во одредбите на законот.

Речиси 20 години подоцна, во 2009 година,⁸ изработен е нов Закон за социјална заштита преку кој се уредува системот и организацијата на социјалната заштита, правата од социјалната заштита, финансирањето и постапката на остварување на правата од социјалната заштита. За разлика од законот од 1997 година, во овој закон заштитата на жртвите на семејно насилство е регулирана со вкупно 9 членови и тоа:

- Член 11 - Овој член ги покрива обврските на Градот Скопје и општините во градот Скопје за остварување на социјалната заштита на лицата жртви на семејно насилство преку вонинституционални и институционални облици на социјална заштита, домување и подигање на свеста на населението за потребите од обезбедување на социјалната заштита, согласно со одредбите од законот.

⁵Закон за семејство - Службен весник на Република Македонија“ бр. 80/92

⁶Социјалн реформи - Фаза на основање. Види http://mtsp.gov.mk/fazi-ns_article-faza-na-osnovanje.nspix

⁷Закон за Социјална заштита (1997). “Службен весник на РМ”, бр.50 од 3 Октомври 1997 година. Види <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/C3D1A1C96DF045E39C0E42D2E18D7A6E.pdf>

⁸Закон за социјална заштита (2009). “Службен весник на РМ”, бр.79 од 24 јуни 2009 година. Види http://mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/zakon_so_zastita_osnoven.pdf

- Во член 31 се појаснуваат категориите (меѓу кои се и жртвите на семејно насилство) кои имаат право на вонинституционална заштита како што се дневните центри и центрите за жртви на семејно насилство.
- Член 32 кој се однесува на правото на сместување во згрижувачко семејство во кој се наведуваат категориите на деца кои имаат право да бидат сместени во згрижувачки семејства и во чија категорија спаѓаат децата жртви на семејно насилство.
- Во член 43 се дефинираат лицата кои имаат право да бидат сместени во установа за социјална заштита меѓу кои се наведуваат и децата жртви на семејно насилство.
- Член 132 кој ги наведува различните видови на вонинституционални центри за социјална грижа на ранливите категории (вклучително и жртви на семејно насилство)
- Член 144 кој се однесува на центарот за жртви на семејно насилство и релевантни информации поврзани со центарот.
- Член 151 кој го опфаќа Советувалиштето кое треба да обезбедува психосоцијални услуги и третмани на различните категории кои го користат Советувалиштето меѓу кои и жртвите на семејно насилство.
- Членови 152 и 157 кои се однесуваат на здруженијата на граѓани кои може да даваат услуги и работи од социјалната заштита и да обезбедуваат мерки за заштита на лица-жртви на семејно насилство, согласно со Законот за семејството.
- Член 208 од законот се однесува на Центарот за социјална работа (центрите за социјална работа) односно укажува на ингеренциите на центрите за социјална работа во однос на преземање на мерки за заштита и згрижување на лица жртви на семејно насилство согласно овластувањата со другите прописи.

Иако законот од 2009 година ги зема предвид жртвите на семејно насилство, сепак недостасуваат конкретни одредби кои што се однесуваат на финансиската поддршка, како и сеопфатна социјална поддршка за жртвите на семејно насилство.

Една деценија подоцна, во 2018 година, земајќи ја предвид стапката на сиромашни лица⁹ која во 2017 година изнесува 22%, Министерството за труд и социјална политика

⁹Пресметка на Државниот Завод за статистика. Стапката се однесува по доделување на социјални трансфери .Види - <http://www.stat.gov.mk/pdf/2018/4.1.18.112.pdf>

го започнува процесот на социјална реформа која се темели на начелата на еднаквост и инклузија на сите ранливи категории. Целта на новиот пакет реформи е да се овозможи поголема финансиска стабилност на најранливите категории на групи, преку зголемување на социјалната помош и воведување на минимален гарантиран приход кој ќе вклучува детски, образовен и енергетски додаток, а висината ќе се пресметува поединечно според социјалниот ризик во кој што се наоѓа домаќинството. Според МТСП, реформата цели кон извлекување на над 30.000 домаќинства од сиромаштија¹⁰.

Изготвувањето на овој закон е направено од страна на МТСП во консултација со сите засегнати страни и граѓанските организации. Законот првично е изготвен од правната служба на Министерството, а за поширока консултација доставен е до граѓанските организации за дополнителни коментари, забелешки и препораки¹¹. Воедно, законот е поставен и на Единствениот национален електронски регистер (ЕНЕР). Пакетот закони за социјална заштита е изгласан од страна на Собранието на РСМ на 21 мај 2019 година.

¹⁰Интервју со Мила Царовска, Министерка за труд и социјална политика. Види <https://faktor.mk/intervju-so-carovska-kreiravme-socijalna-reforma-za-drzava-bez-siromashni-deca>

¹¹Според информации добиени од Министерството за труд и социјална политика и официјалната веб страна на Министерството - Види http://www.mtsp.gov.mk/maj-2019-ns_article-carovska-sobranieto-gi-izglasa-paketot-na-zakoni-za-socijalnata-reforma-isplatata-na-zgolementa-pomo.nspX

ЗАКОНОТ ЗА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА И СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО

Водејќи се според уставните права, легислативата во сферата на социјалната заштита но и заложбите од страна на државата во однос на Истанбулската конвенција, се очекува дека новиот Закон за социјална заштита во сите свои сегменти е родово сензитивен и има посебни одредби кои се однесуваат на жртвите на семејно и родово базирано насилство. Во самиот закон е наведено дека сите *изрази и термини кои се употребени во овој закон кои се родово определени се користат неутрално и се однесуваат еднакво на лица од машки и женски пол (чл.5)*.Земајќи ја предвид комплексноста на семејното насилство, повеќекратните последици врз жртвите, нивните деца, семејни заедници и општеството, законот треба да им овозможи на жртвите социјална заштита во однос на нивниот економски статус, институционална и вонинституционална поддршка и превенција од сиромаштија и дополнително продлабочување на сиромаштијата.

Општо земено, законот ги опфаќа жртвите на семејно насилство во неколку сегменти:

- **Член 32** во кој се утврдува дека при определување на висината на гарантирана минимална помош за член на домаќинствата не се смета лице кое е сторител на семејно насилство, односно приходот и имотот на лице сторител на семејно насилство нема да се зема предвид при поднесувањето на барањето за остварување на правото на гарантирана минимална помош.
- **Член 62** со кој се утврдува износот на еднократната парична помош за жртвите на семејно насилство и тоа: до 15.000 денари за потребите на лице - жртва на семејно насилство за обезбедување на итна заштита и згрижување и до 12.000 денари за задоволување на потребите на лице - жртва на семејно насилство за остварување на право на здравствена заштита и медицински третман.
- **Член 66** кој се однесува на Правото на здравствена заштита на лице-жртва на семејно насилство за кое се презема мерка на заштита согласно со прописите од областа на превенција, спречување и заштита од семејно насилство и лице-жртва на трговија со луѓе.
- **Член 73** - Услуги на советување кои ги вклучуваат услугите на советување и советодавна работа со цел превенирање, ублажување и надминување на последиците од настанатите социјални проблеми на поединец и семејство како

што е психосоцијална поддршка за жртви на семејно насилство и психосоцијален третман на сторители на семејно насилство

- **Член 83** - Услугите за привремен престој обезбедуваат заштита и стручна помош на лица кои се наоѓаат во кризна состојба заради надминување на состојбата и нивна социјална интеграција вклучувајќи ги жртвите на семејно насилство и родово базирано насилство. Услугата се обезбедува во времетраење до три месеци, со можност за продолжување за уште три месеци, а во исклучителни случаи кога состојбата не е надмината, до една година.
- **Член 90** се однесува на специјализирано згрижување преку која на сместените лица им се обезбедува општо згрижување и поддршка до надминување на социјалните проблеми, а која се обезбедува од страна на згрижувачи кои поминале специјализирана обука. Корисници на услугата може да бидат и деца жртви на семејно насилство.
- **Член 92** се однесува на интервентно згрижување што е услуга на краткорочно згрижување во семејство на лица за кои е неопходна итна заштита, до изнаоѓање на соодветни облици на заштита, а најдолго до 30 дена. Корисници на ова право може да бидат и деца од конфликтни семејства како и жртви на насилство.
- **Член 103** кој се однесува на Центарот за социјална работа кој може да смести дете во ученички дом или друга установа, доколку оцени дека тоа е во најдобар интерес на детето да го продолжи задолжителното образование. Во оваа категорија спаѓаат и децата жртви на семејно насилство.
- **Член 255** - Евиденцијата за корисниците во установите за социјална заштита се води за лица кои што оствариле право или услуга согласно со закон, вклучувајќи ги и лицата жртви на семејно насилство.

ОПШТ ПРЕГЛЕД НА ОДРЕДБИТЕ НА ЗАКОНОТ

Овој дел на анализата дава општ преглед на одредбите од законот кои се однесуваат на жртвите на семејно и родово базирано насилство. Следниот дел дава поширока анализа на еднократната парична помош како еден од клучните сегменти воведен со овој закон. Општиот преглед се однесува исклучително на одредбите кои се однесуваат на жртвите на семејно и родово базирано насилство, а не децата жртви на овие форми на насилство поради различноста во психосоцијалните потреби на категоријата возрасни и деца жртви на семејно насилство.

Првиот член кој што е поврзан со семејно насилство е член 32 со кој се утврдува висината на гарантирана минимална помош за член на домаќинство и според кој сторителите на семејно насилство не се подобни за остварување на правото на гарантирана минимална помош. Во однос на овој член насоката е дека приходот и имотот на регистриран сторител на семејно насилство не влегува како приход при остварувањето на минималната гарантирана помош при пресметка на приходите на барателот согласно Правилникот. Ниту пак сторителот на семејно насилство се смета за член на домаќинството. Се претпоставува дека целта на овој член е да ги одврати сторителите од вршење на семејно насилство. Според некои студии дури 82%¹² од жртвите на семејно насилство во РСМ се жени и при тоа оваа одредба е родово сензитивна и се стреми да ги заштити жените. Сепак оваа мерка не гарантира заштита од семејно насилство и доколку сторителите се лишени од гарантираната минимална помош тогаш ова може негативно да влијае и на економскиот статус на примателите на социјална помош, но и на жртвите на семејното насилство. Оваа мерка може да биде и злоупотребена, доколку сторителот и жртвата и понатаму живеат заедно, откако се изречени привременни мерки за заштита од семејно насилство или има правосилно завршена кривична постапка. Имено, жртвата може да биде принудена да го оствари ова право, а крајниот корисник да биде сторителот. Уште една потешкотија произлегува од оваа мерка во однос на времетраењето на постапките за докажување дека некој е сторител на насилство, по која следи и постапката за остварување на правото за користење на минимален гарантиран приход. Па оттаму, може да се заклучи дека оваа мерка не ја обезбедува иницијалната финансиска помош која ѝ е потребна на жртвата за да ја донесе одлуката да го напушти насилниот партнер.

¹² Според студијата на Националната мрежа против насилство врз жените и семејно насилство “Предизвици за процена на трошоците од семејно насилство во Република Македонија” од 2016 година. Види http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2016/06/Procena-na-trosoci.final_.pdf

Истражувањата посочуваат ¹³ дека нивото на незадоволство кое е поврзано со сиромаштијата може дополнително да го зголеми ризикот од семејно насилство, со што оваа одредба би имало негативно влијание врз жените. Оваа мерка во никој случај не треба да ја замени потребата државата да вложи во сеопфатни сервиси за сторителите на насилство. Ова подразбира воспоставување на советувалишта за психосоцијален третман на сторители на семејно насилство во сите региони на државата. Член 73 на законот го покрива овој дел и предвидува услуги на советување со цел превенирање, ублажување и надминување на последиците настанати од семејно насилство, како што е психосоцијална поддршка за жртви на семејно насилство и психосоцијален третман на сторители на семејно насилство. Во однос на достапноста на овој тип на специјализирана поддршка за жртвите која што државата треба да им ја обезбеди независно од тоа дали се згрижени во центрите за привремен престој или не, постојат два советувалишни центри лоцирани во Скопје кои обезбедува психотерапевтска поддршка за жртвите на семејно насилство и нивните деца. Еден од центрите обезбедува и психосоцијален третман за сторители на семејно насилство. Според минимум стандардите на Совет на Европа, потребно е да има еден советувалишен центар на 50.000 жени кој покрај психолошка поддршка ќе обезбедува и правно советување и информирање за правата кои ги имаат согласно постоечките закони.

Во однос на оваа мерка потребно е по определен период на примена на одредбата, МТСП да направи евалуација на ефективноста на мерката во намалување на семејното насилство во категоријата на лица приматели на некој од правата од Законот за социјална заштита.

Член 83 се однесува на привремениот престој на жртви на семејно насилство и родово базирано насилство каде им се обезбедува заштита и стручна помош со цел социјална интеграција во време траење до 3 месеци, во исклучителни случаи до 6 месеци, но не повеќе од една година. Овој член е родово сензитивен поради тоа што ја препознава важноста на социјалната реинтеграција на жртвите на семејно насилство. Исто така, овој член е единствен кој што предвидува заштита на жртви од родово базирано

¹³Evidence and policy review: Domestic violence and poverty A Research Report for the Joseph Rowntree Foundation By Eldin Fahmy, Emma Williamson and Christina Pantazis, University of Bristol School for Policy Studies. Види - https://research-information.bristol.ac.uk/files/128551400/JRF_DV_POVERTY_REPORT_FINAL_COPY_.pdf

насилство. Но, предвиденото времетраење на престојот од 3 месеци не е соодветна временска рамка за поддршка на жртвите во процесот на реинтеграција. Она што е позитивно е дека привремениот престој дава отстапки престојувањето да се продолжи до 6 месеци и во исклучоци и до една година, што индицира дека законот ги препознава жртвите како хетерогена група односно дека не сите жртви ќе имаат исти околности и можност во одредениот период да се реинтегрираат во општеството. Во однос на привремениот престој, тој треба дополнително да биде регулиран со внатрешен правилник во однос на правата и обврските кои ќе ги имаат жртвите на семејно насилство додека се привремено згрижени од страна на државата. Ова е во насока на работните обврски кои ги имале претходно, контактите со блиски членови на семејството, паричен фонд со кој би располагале за време на привремениот престој, доколку имаат и малолетни деца кои се привремено згрижени нивниот реинтеграциски образовен процес, како и видувањата со другиот родител, со посебни одлуки на претпазливост доколку нивниот родител е и сторителот на семејното насилство.

Во однос на пристапот до привремен престој за жртвите на семејно/родово базирано насилство важно е да се напомене дека моменталната состојба со привремен престој - шелтер центри е загрижувачка. Вкупниот број на шелтри во целата држава е 7 од кои 4 се лоцирани во Скопје. Останатите 3 се надвор од Скопје и се регионални, но не ја покриваат целата територија на РСМ. Еден од згрижувачките центри лоцирани во град Скопје е кризен центар кој може да изврши интервентно згрижување на жртви на семејно насилство во рок од 24 до максимум 48 часа. Временскиот рок е адекватен за интервентно згрижување во насока на наоѓање на соодветен понатамошен престој. Но за жал вакви центри во другите градови воопшто не постојат што ги остава жртвите на семејно насилство кои се од другите градови во Републиката без адекватна грижа, а капацитетот на единствениот кризен центар кој делува на територија на Град Скопје не е доволен да ги опслужи сите жртви на насилство во Скопје.

Ова е особено проблематично бидејќи иако законската одредба е во полза на жртвите на семејно насилство, сепак недостатокот на сместувачки капацитети всушност не ги поттикнува жртвите да го напуштат својот дом. Жртвите кои доаѓаат од места кои што не располагаат со шелтри се принудени да го напуштат местото каде што најчесто имаат социјална поддршка и да се релоцираат во нови места каде што дополнително ќе се соочат со тешкотии во однос на нивната поддршка, логистика и социјална реинтеграција. Постојните студии укажуваат дека жените во многу наврати остануваат

со сторителот поради недостатокот на финансиски средства¹⁴ за опстојување - ова значи и онаму каде што жените го напуштаат својот партнер, честопати поради недостатокот на финансиска одржливост, се враќаат во домот каде што се жртви на насилство.

Од исклучителна важност е државата во најкраток можен рок да инвестира во згрижувачки центри за жртвите на семејно и родово базирано насилство, според препораките на Истанбулската конвенција за минимум пропишани стандарди и тоа едно место за згрижување на 10.000 жители, што би значело дека државата треба да отвори уште најмалку 20 шелтри со капацитет од минимум 8 кревети по згрижувачки центар¹⁵. Овие обврски се дел од Истанбулската конвенција и Државата со нејзина ратификација и стапување во сила треба директно да ги имплементира во нашиот законодавен систем како минимум стандард за унапредување на правата на жртвите на семејно насилство токму поради тоа што во своите одредби законот ги уредува критериумите за лицата кои може да бидат згрижени во овие центри.

Член 92 се однесува на интервентно згрижување што е услуга на краткорочно згрижување во семејство на лица за кои е неопходна итна заштита, до изнаоѓање на соодветни облици на заштита, а најдолго до 30 дена. Корисници на ова право може да бидат и деца од конфликтни семејства како и жртви на насилство. Оваа мерка може да се оцени како родово сензитивна бидејќи ја препознава ургентноста на жртвите да се заштитат од сторителот и на жртвите им дава времетраење од 30 дена да најдат престој и да се обидат да ги решат нивните проблеми поврзани со сместување/работа и слично.

¹⁴ Ilze Slabbert - Domestic Violence and Poverty: Some Women's Experiences
<https://doi.org/10.1177/1049731516662321>

¹⁵ Национална мрежа против насилство врз жените и семејно насилство (2016). Мапирање на достапните услуги за жени жртви на насилство во Република Македонија. Види
http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2016/06/Mapiran-e-na-servisi_final.pdf

ЕДНОКРАТНА ПАРИЧНА ПОМОШ – КЛУЧНА ОДРЕДБА НА ЗАКОНОТ ЗА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Исто како претходниот Закон за социјална заштита кој важеше од 2009 до донесувањето на новиот сегашен закон нуди еднаквата финансиска помош до 15.000 денари за итна заштита и згрижување и до 12.000 денари еднаквата парична помош за задоволување на потребите на лице жртва на семејно насилство за остварување на право на здравствена заштита и медицински третман. Овој сегмент на анализата дава посебен осврт на еднаквата парична помош предвидена во овој закон како еден од најбитните сегменти во законот кои се однесуваат на заштитата на жртвите на семејно насилство.

Искуствата покажуваат дека жртвите на семејно насилство ја базираат одлуката да го напуштат домот врз нивната финансиска моќ и при тоа се претпоставува дека во голема мера зависат од системот на социјална заштита во однос на финансиската поддршка. Затоа, задржувањето на еднаквата парична помош специфично наменета за жртви на семејно насилство е позитивен аспект во новиот закон. Сепак, не смее да се занемари изразената родова компонента во однос на жртвите кои би побарале еднаквата парична помош. Во случаите кога жените одлучуваат да го напуштат домот, тие најчесто се придружени од страна на нивните малолетни деца и ова треба да се земе предвид во дефинирање на износот за еднаквата парична помош. При определувањето на износот што ќе биде одобрен на жртви на семејно насилство, потребно е со подзаконски акт треба да се доуредат неколку битни прашања, а конкретно да се разгледа секој случај индивидуално. Имено, основен термин кој треба да се воведи и препознае во правилниците е жена жртва на семејно насилство. Понатаму, износот на еднаквата парична помош не смее да биде фиксно дефиниран, туку да зависи од моменталната состојба на жртвата во однос на домување, вработеност, приходи по различни основи, број на деца кои живеат со неа итн.

Основни постулати од кои ќе се води Министерството за труд и социјална политика и треба да ги земе во предвид при одобрувањето на еднаквата парична помош се следните: жените се тие кои во најголема мера се жртви на семејно и РБН, економската состојба на жените во РСМ, висината на потрошувачката кошничка и висината на просечната месечна плата. Индивидуалниот пристап на секој барател да биде клучен, при тоа земајќи ги во предвид барањата и потребите на барателот на

еднократна парична помош. Потоа, врз основа на добиените информации да го дефинира износот кој ќе биде одобрен. Дополнително, консултации со жртви кои што го поминале процесот на напуштање на домот и реинтеграција е клучна за одредување на сумата која е најадекватна за еднократна парична помош.

Неповолната економска состојба на жените на пазарот на труд - стапката на неактивност на жените која изнесува 55.7%¹⁶ укажува дека голем процент од жените немаат финансиска моќ, односно се најчесто финансиски зависни од нивниот брачен или вонбрачен партнер. Дополнително, семејното насилство може да влијае врз отсуство и напуштање на работното место што придонесува врз финансиската моќ на жените. Во однос на финансиските средства кои се потребни за реалокација/реинтеграција, не постојат конкретни пресметки за нашата држава за тоа колку финансиски средства ѝ се потребни на жртвата за “нов почеток”. Сепак, водејќи се од месечната синдикална кошничка која за месец Јуни 2018 година¹⁷ изнесува 32.648 денари,¹⁸ еднократната парична помош до 15.000 денари не е доволна да покрие ниту еден месец за опстанување на жртвите кои го напуштиле својот дом. Предвид треба да се земе и просечната месечна плата која во јуни 2018 година изнесувала 24.203 денари.

Еднократната парична помош е позитивен аспект, но висината на исплатата треба подобро да се приспособи кон потребите на жртвите. На пример, доколку еднократната парична помош не е доволна да ги покрие неопходните трошоци на жртвата, одлуката жртвата да ја напушти насилната средина може да се одолговлечи. Истражувањата посочуваат дека жените со ниски приходи или кои што немаат приходи не се одлучуваат да го напуштат сторителот поради тоа што немаат финансиска одржливост¹⁹. Дополнително, целта на Законот за социјална заштита е да им помогне на најмаргинализираните групи да се извлечат од сиромаштијата и да не се продлабочи јазот на сиромаштијата, а доколку еднократната парична помош не е доволна за иницијално да и помогне на жртвата ова може да влијае врз тоа дали

¹⁶Државен завод за статистика - (2017). Анкета за работна сила - Види <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.18.03.pdf>

¹⁷Во фазата на подготовка на изготвување на законот

¹⁸Синдикална минимална кошница за Јуни 2018 година - Види <http://www.ssm.org.mk/mk/vrednosta-na-smk-za-juni-2018-godina>

¹⁹[Ilze Slabbert - Domestic Violence and Poverty: Some Women's Experiences](https://doi.org/10.1177/1049731516662321)

жртвата воопшто ќе го напушти сторителот или доколку го напуштила, дали ќе се врати кај сторителот. Во оваа насока Министерството за труд и социјална политика потребно е да има повеќе опции за доделување на еднократна парична помош во зависност од примањата и финансиската моќ на жртвата. Лимитираноста на износите до 15.000 или до 12.000 се ограничувачки во однос на индивидуалниот пристап. Определувањето на најгорната граница на еднократна парична помош не е соодветна од аспект на социјалната заштита, праведност и солидарност. Едната можност е да се одреди најнизок износ на еднократна парична помош кој би се зголемувал согласно потребите на жртвата на семејно насилство. Доколку жртвата нема никакви примања, еднократната парична помош треба да биде во зависност од тоа колку на пр. минималниот гарантиран приход заедно со еднократната парична помош ќе ѝ овозможи на жртвата да ги покрие основните трошоци во првите месеци по напуштање на насилникот со цел отпочнување на процесот на реинтеграција до целосно осамостојување. Друг негативен аспект на определувањето на максимално исплатената еднократна парична помош е давањето слобода на вработените во центрите за социјална работа да одлучат кој износ би го добила жртвата, односно да добие многу помал износ од максимално утврдениот.

Во однос на дефинирање на еднократната парична помош, треба да се земе во предвид и тоа што на територијата на РСМ има вкупно 7 shelтери за згрижување на жртвите на насилство од кои 4 се во Скопје. Во местата каде што државата нема обезбедено shelтери жртвите треба да најдат приватно сместување или да најдат алтернативно решение за сместување (фамилија, пријатели итн.). Од тука особено е важно државата да им излезе во пресрет на жртвите на семејно насилство и еднократната парична помош да биде во сооднос со иницијалните трошоци за приспособување на животот на жртвите надвор од нивното вообичаено место на живеење. На пример, во еднократната парична помош да се пресмета минималниот трошок за започнување на самостојно живеење или еднократната парична помош да покрива најмалку еден месец од вкупните трошоци на жртвите кои го напуштиле местото на живеење поради семејно насилство(храна, хигиена, наемнина итн.). Еднократната парична помош за жртвите кои остануваат во домот, а биле финансиски зависни од сторителот исто така треба да биде адекватно приспособена кон нивните потреби.

Со оглед на тоа што не постојат студии за проценка на трошоците за здравствена заштита на жртвите на семејно насилство, не може да се констатира дали сумата до 12.000 денари за обезбедување на итна здравствена заштита и медицински третман е доволна да ги покрие трошоците на жртвите на семејно насилство. Сепак, неколку фактори треба да се разгледаат во однос на висината на оваа сума. Во 2019 година, Министерството за здравство во Акцискиот план за имплементирање на Истанбулската конвенција предвидува 600.000²⁰ денари за ослободување од партиципација на жртви на РБН за здравствени услуги поврзани со насилството и обезбедување на бесплатни прегледи за неосигурени жртви на РБН. Доколку оваа мерка е имплементирана во сите здравствени установи на територијата на РСМ, тогаш се претпоставува дека сумата од 12.000 денари за обезбедување на итна здравствена заштита може да се оцени како соодветна. Во секој случај не треба да се занемари дали и колку здравствените установи ќе нудат ослободување и партиципација на жртвите на РБН - дали мерката ќе биде регулирана или жртвите сепак ќе бидат обврзани да партиципираат. Понатаму, важно е Министерството за здравство континуирано да одвојува доволно ресурси за ослободување од партиципација за жртви на РБН, да прави увид (евалуација) во тоа дали здравствените установи се придржуваат кон имплементирање на оваа мерка (вклучувајќи и консултации со жртви кои користеле здравствени услуги). Дополнително, не е јасно дали оваа сума ќе се доделува на сите жртви на кои им е потреба итна здравствена заштита или само на жртвите во чии здравствени установи нема ослободување од партиципацијата. Исто така, не е јасно за кое ниво на здравствена заштита се однесува (примарно, секундарно или терцијално) и дали ги вклучува и жените кои се здравствено неосигурани, односно биле осигурени преку сопругот, па се во вакуум период додека се осигурат на сопствено име. Од законот не е јасно за каков тип на здравствени услуги ќе се доделува еднократната помош - услуги за физичкото здравје на жртвата или услуги за психичкото здравје на жртвата како што се итни сесии со психолог или психијатар или болничко лекување. Исто така не е јасно дефинирано за која категорија на жртви на семејно насилство е предвидена оваа мерка, односно дали може да ја користат само жртви кои се невработени и/или во социјален ризик, или пак е достапна за сите жртви без разлика на нивната финансиска состојба. Па оттаму, произлегува потреба од прецизно дефинирање на критериумите за остварување на овој тип на помош.

²⁰ Министерството за здравство. Оперативен план за здравство за спроведување на активностите на акцискиот план за спроведување на Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борна против насилство врз жените и домашно насилство (Истанбулска Конвенција) 2018 -2023 за 2019 година.

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА НА ЖРТВИ НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО – ДОБРИ ПРАКТИКИ

Последиците од семејното насилство врз жртвите и нивните деца се повеќекратни. Почнувајќи од физичките последици и последици по менталното здравје како што се депресијата и анксиозност, протегајќи се до финансискиот аспект и сиромаштијата, жртвите се соочени со низа предизвици со кои се соочуваат долго откако ќе го напуштат сторителот и насилната средина. Жртвите на семејно насилство дополнително се соочуваат со ризикот да бидат убиени од сторителот на насилството односно да станата жртви на фемцид. Истражувањата покажуваат исклучително висок број на фемциди во РСМ во периодот од 2008 до 2016 година²¹. Оттука е исклучително важно државата да воспостави сеопфатен систем на поддршка на жртвите опфаќајќи го социјалниот, здравствениот и финансискиот аспект на жртвите на семејно и родово базирано насилство.

Примери на добра пракса се Нов Зеланд и Филипините каде што се воведени законски акти кои на жртвите им “доделуваат” 10 дена платено отсуство од работното место, со што им ги олеснуваат околностите на жртвите во однос на напуштање на партнерот (планирано и непланирано напуштање) и барање на заштита за нив и нивите деца. Воведување на ваква одредба го намалува ризикот на жртвата да го изгуби работното место поради отсуство, да бара неплатено отсуство кога финансиските средства и се најпотребни и да се намали дел од товарот кој произлегол од напуштање на домот како што е наоѓање на ново живеалиште.

Во однос на паричните исплати на жртвите на семејно насилство, важно е да се воспостави систем каде што освен еднократната парична помош, жртвите ќе добиваат и купони за пазарење (ваучер систем) или пакети кои содржат неопходни работи кои ќе им помогнат во иницијалната фаза на реинтеграција и осамостојување. Во моментов постои пракса на дел од граѓанските организации кои сами собираат фондови за пакети кои ги доставуваат до жртвите на семејно насилство и кои содржат основи работи за исхрана, хигиена и слично. На пример, во Соединетите Американски

²¹Според студијата на Националната мрежа против насилство врз жените и семејно насилство “Анализа на случаи на фемциди - убиства на жени во Република Македонија”. Види http://www.nssrn.org.au/wp/wp-content/uploads/2018/08/NSSRN_Report2018_FamilyViolence_SocialSecurity_sm.pdf

Држави постои програма²² преку која семејствата со ниски приходи добиваат пристап до прехранбени производи. Програмата е проширена и за жртви на семејно насилство каде што дури над 80% од жртвите на семејно насилство изјавиле дека овој систем е значителен во задоволување на нивните основни потреби²³. Исто така државата во соработка со граѓанските организации треба да работи на донесување на нова законска регулатива во која ќе се основа фонд за компензација на жртви на насилство од кој фонд секоја жртва би добила определен паричен надоместок поради тоа што е жртва, не чекајќи ги долгите судски постапки и докажувања за надомест на материјална/нематеријална штета.

Во Обединетото Кралство²⁴ постои фонд за жртви на семејно насилство за опремување на нов дом кој најчесто се дава во соработка со локалната самоуправа. Зависно од ситуацијата во која се наоѓа жртвата, најчесто жртвите го напуштаат домот само со базични работи. Од тука важно е државата да воведо фонд кој ќе се користи за мебел и базични работи кои и се потребни на жртвата во новото сместување. Со цел товарот да не паѓа само на Министерството за труд и социјална политика во контекстот на нашата држава, ваков фонд може да се основа во соработка со бизнис секторот и единиците на локалната самоуправа.

Дел од овие практики се нужни во остварувањето на социјалната заштита на жртвите на семејно насилство кои што би требало да се земат во предвид при изготвувањето на Законот или дополнително да се додадат како подзаконски акти.

²² The supplement nutrition assistance program (SNAP) <https://www.cbpp.org/research/policy-basics-introduction-to-the-supplemental-nutrition-assistance-program-snap>

²³Shaina Goodman(2018). Between surviving and not surviving. Public Benefits Programs and Domestic and Sexual Violence Victims' Economic Security. https://vawnet.org/sites/default/files/assets/files/2018-01/TheDifferenceBetweenSurvivingandNotSurviving_Jan2018.pdf

²⁴Benefits or barriers? Making social security work for survivors of violence and abuse across the UK's four nations. Види <https://wbg.org.uk/wp-content/uploads/2019/06/Benefits-or-barriers-4-nations-report.pdf>

ШТО НИ КАЖУВА ЗАКОНОТ ЗА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА ОД 2019 ГОДИНА ВО ОДНОС НА ЖРТВИТЕ НА СЕМЕЈНО И РОДОВО БАЗИРАНО НАСИЛСТВО

КЛУЧНИ НАОДИ

Законот за социјална заштита не ги препознава жените како посебно ранлива категорија на жртви на семејно насилство и не предвидува специфични мерки за заштита, превенција и реинтеграција на жени жртви на семејно насилство. Во самиот закон е наведено дека сите *изрази и термини кои се употребени во овој закон кои се родово определени, се користат неутрално и се однесуваат еднакво на лица од машки и женски пол (чл.5).*

Жртвите на родово базирано насилство единствено се препознаени во член 83 и за нив се достапни само услугите за привремен престој преку кои можат да добијат заштита и стручна помош.

Финансиска поддршка

Достапни се два типа на финансиска поддршка и тоа еднократна парична помош до 15.000 денари за потребите на жртва на семејно насилство за обезбедување на итна заштита и згрижување и до 12.000 денари за задоволување на потребите на жртвата на семејно насилство за остварување на право на здравствена заштита и медицински третман.

Еднократната парична помош до 15.000 денари за потребите на жртва на семејно насилство не е доволна за да ги поттикне жртвите да го напуштат сторителот. Со еднократниот износ жртвите нема да имаат финансиска одржливост односно тој износ не е доволен за да ги покрие нивните основни егзистенцијални трошоци кои се поврзани со нивната реинтеграција.

Превидениот износ до 12.000 за остварување на правото на здравствена заштита и медицински третман може да се оцени за соодветен само доколу Министерството за здравство ги ослободи од партиципација жртвите на семејно насилство за здравствени услуги поврзани со насилството и обезбедување на бесплатни прегледи за неосигурени жртви, а кое е предвидено во Акцискиот план за имплементирање на Истанбулската конвенција. Ова подразбира целосна покриеност без дополнителни “скриени трошоци” за жртвите, односно сите здравствени установи да се придржуваат кон имплементирање на оваа мерка.

За овие два типа на парична помош не се прецизно утврдени критериумите за доделување што остава простор за слободно одлучување на вработените во центрите за социјална работа кој износ би го добила жртвата, односно да добие многу помал износ од максимално утврдениот или пак воопшто да не добие, доколку се работи за жртва која е вработена и има просечни месечни примања.

Специјализирани сервиси

Законот нуди институционална и вон институционална поддршка за жртвите во форма на сместување и услуги за психосоцијална поддршка. Привремениот престој на жртви на семејно насилство каде им се обезбедува заштита и стручна помош со цел социјална интеграција во времетраење до 3 месеци, во исклучителни случаи до 6 месеци, но не

повеќе од една година. Овој член е родово сензитивен поради тоа што ја препознава важноста на социјалната реинтеграција на жртвите на семејно и родово базирано насилство. Но сите жртви не можат да го остварат правото на овие форми на заштита поради непостоењето на адекватен број на достапни сервиси на национално ниво.

Имено, на територијата на РСМ постојат вкупно 7 шелтер центри од кои 4 се лоцирани во главниот град, и постојат два советувајќни центри кои исто така се лоцирани во главниот град.

Реинтеграција

Законот за социјална заштита не предвидува мерки за реинтеграција и рехабилитација на жртви на семејно и родово базирано насилство.

ПРЕПОРАКИ

Жените жртви на семејно и родово базирано насилство да бидат препознаени како посебно ранлива категорија и да бидат предвидени мерки за заштита согласно индивидуалните потреби на жртвите

Преглед на член 32 - Разгледување на добрите практики и истражувања преку кои ќе се дефинира дали член 32 суштински ќе го олесни пристапот до парична помош на жените жртви на семејно насилство. Доколку се утврди дека ваквата мерка нема да ја обезбеди потребната помош тогаш потребно е мерката да се приспособи кон македонскиот контекст.

Итно инвестирање во социјална инфраструктура за жени жртви на семејно и родово базирано насилство.

Државата (може и во соработка со локалните самоуправи) да инвестира во минимум сместувачки капацитети според препораките на Истанбулската Конвенција. Покриеноста на сервиси е особно важна во местата каде што воопшто не постојат сместувачки капацитети.

Од исклучителна важност е државата во најкраток можен рок да инвестира во згрижувачки центри за жените жртви на насилство, според препораките на Истанбулската Конвенција за минимум пропишани стандарди и тоа едно место за згрижување на 10.000 жители што би значело дека државата треба да отвори уште најмалку 20 шелтри со капацитет од минимум 8 кревети по згрижувачки центар.

Во однос на член 83 каде е регулиран привремениот престој треба дополнително да биде дорегулирано со интернет документ, кои права и обврски ќе ги имаат жените жртви на насилство додека се привремено згрижени од страна на државата. Ова е во насока на работните обврски кои ги имале претходно, контактите со блиски членови на семејството, паричен фонд со кој би располагале за време на привремениот престој, доколку имаат и малолетни деца кои се привремено згрижени нивниот реинтеграциски образовен процес, како и видувањата со другиот родител, со посебни мерки на претпазливост доколку нивниот родител е и сторителот на семејното насилство.

Во однос на стручната помош предвидена како една од специјализираните типови на помош за жените жртви на насилство, мора да биде пристапна и достапна за сите жени, без разлика дали живеат во рурална или урбана средина и дали се со некаква

попеченост. Исто така, оваа помош мора да биде долготрајна, односно фокусот на оваа помош е подготовка на жртвата за соочување со нови предизвици надвор на насилната средина, без ризик од бездомништво (времено станбено обезбедена) и во ситуација на задоволени основни егзистенцијални потреби. Психолошкото советување потребно е да постои во целиот период на закрепнување на жртвата, додека се соочуваа со новите предизвици кои произлегуваат од новата средина на живеење, ново работно место, како и нејзино информирање за сите права и обврски кои таа ги има, во насока на нејзина подготвеност за целосно самостоен живот и исклучување на ризикот да се врати во насилната средина или да западне во нова насилна врска. Промената на сликата за себе и зголемување на самодовербата е клучен фактор во превенирање на насилството и излегување од улогата на жртва.

Еднократната парична да се зголеми над 15.000 денари во зависност од потребата на примателката на помош

Земајќи ја предвид економско неповолната положба на жените во РСМ еднократната парична помош до 15.000 денари за итно сместување не е доволна да ги поттикне жртвите да го напуштат сторителот. Од тука се препорачува МТСП да евалуира колку парични средства се потребни на жртвата да и бидат покриени трошоците за живот за минимум еден месец со цел жртвата да се охрабри да го напушти местото на живеење. Врз основа на оваа пресметка МТСП да ја приспособи и еднократната парична помош.

При определувањето на износот што ќе биде одобрен на жени жртви на насилство, потребно е со подзаконски акт треба да се доуредат неколку важни прашања, а конкретно да се разгледа секој случај индивидуално. Имено, основен термин кој треба да се воведи и препознае во правилниците е жена жртва на насилство. Понатаму, износот на еднократна парична помош не смее да биде фиксно дефиниран, туку да зависи од моменталната состојба на жртвата во однос на домување, вработеност, приходи по различни основи, број на деца кои живеат со неа итн.

Лимитираноста на износите до 15.000 или до 12.000 се ограничувачки во однос на индивидуалниот пристап. Определувањето на најгорната граница на еднократна парична помош не е соодветна од аспект на социјалната заштита, праведност и солидарност. Едната можност е да се одреди најнизок износ на еднократна парична помош кој би се зголемувал согласно потребите на жртвата на семејно насилство.

Доколку, жените жртви на насилство се ослободени од сите видови на плаќања за добивање на здравствена заштита и помош согласно Истанбулската конвенција, тогаш мерката за парична помош од 12.000 денари за здравствена заштита предвидена во овој закон е непотребна.

Парична помош со ограничено временско траење за жени жртви на насилство

Формирање на фонд за финансиска поддршка на жени жртви на насилство кои ја напуштиле насилната средина/партнер. При реална проценка на финансиската состојба на жртвата, да и биде овозможена финансиска помош, надоместок за основни потреби сопствени и на малолетни деца, кои се под нејзино старателство се до нејзино трајно вработување, а согласно нејзината работна способност и образование, кои би биле овозможени како пакет мерки. Предлог типови на финансиска помош кои може да бидат дел од пакетот мерки се:

- Ослободување од трошоци поврзани со образованието на децата (школски прибор,

школски материјали, посетување на наставни активности кои бараат дополнителни плаќања и сл);

- Ослободување од партиципација за установи за предшколска возраст, како и останати трошоци поврзани со наставата во градинката;
- Целосно ослободување од партиципација за здравствени услуги, вклучувајќи и набавка на лекови;
- Ослободување од трошоци поврзани со јавен превоз за неа и нејзините деца (добивање на бесплатни месечни карти за јавен превоз);
- Овозможување на користење на директна финансиска помош од државата;
- Надоместок на издршката за децата, доколку нема редовност во исплатата;
- Воведување на воучер систем за пазарење (МТСП во соработка со граѓански организации/бизнис заедницата да воведат воучер систем кој ќе се користи за набавка на прехранбени/продукти за хигиена на жртвите на семејно насилство. Критериумите за добивање на воучерите може дополнително да се одредат врз база на еднократната помош, видот на сместување (краткорочно или догорочно) и слично.

Важно да се напомене е дека индивидуалниот пристап и процена на актуелните можности и економската моќ на жртвата се клучни при одредување на каков тип на финансиска помош ќе и следи. Имено, жената жртва ќе ја добие само оној тип на помош која е адекватна на нејзините потреби.

Домување за жртви на семејно насилство

Развивање на мерка за обезбедување на привремено домување за жени жртви на насилство кои ја напуштиле насилната средина. Сместување во одреден временски период, од 6 месеци до најмногу до 2 (две) години од моментот на напуштање на насилната средина, се додека не биде целосно интегрирана во општествениот живот. Оваа мерка е насочена исклучиво за жртви кои не се во можност да обезбедат свој дом, немаат сопствено живеалиште, ниту пак може да го користат домот на своите родители. Државата со свои механизми и финансирање на службите и сервисите кои се надлежни за заштита на жртвата би креирале живеалишта за жртвите кај кои нема ризик по безбедноста, во времетраење од најмногу 2 години, а во зависност од економската состојба на жртвата, нејзината стабилност, работна способност и останати клучни состојби кои би се процениле низ континуирано психолошко советување и водење на случајот од страна на специјализирани служби.

**KVINNA
KVINNA**

The Kvinna till Kvinna Foundation

Документот е изработен во рамките на проектот „На пат кон ЕУ: Спречување на насилството врз жените во Република Македонија“ финансиран од Шведската фондација Квина тил Квина